

Elektronikus tudományos folyóiratok: a használók igényeinek megfelelő forma kialakulása és továbbfejlesztésének lehetőségei

CD-ROM; Elektronikus folyóirat; Publikálás -tudományos kiadványoké; Számítógép-hálózat; Tipográfiai szerkesztés

Jelenleg az elektronikus folyóiratok lehetőségeit elsősorban a természettudományi folyóiratok vonatkozásában vizsgálják. A természettudományok, a kiadói ipar és a könyvtárügy információs szakemberei az elektronikus folyóiratoknak a hálózaton, ill. CD-ROM-on történő szolgáltatási lehetőségeiről értekeznek. A természettudományi egyesületek, a kereskedelmi kiadók és maguk a kutatók egyre több elektronikus folyóiratot jelentetnek meg. E háttér figyelembevételével a cikk ismerteti a természettudományi elektronikus folyóiratok kifejlődését és jelenlegi állapotát. Ennek során a tudományos folyóiratok funkcióira és a használói vizsgálatokra összpontosít, hogy következtethessen a használókra orientált elektronikus folyóiratok megtervezésére.

(Autoref.)

Lásd még 275-276, 279-280, 283-285, 306, 331

Kommunikációs technikák

97/347

SCHNELL, Eric H.: The World Wide Web: a new medium for professional communication = Internet Ref.Serv.Q. 1.vol. 1996. 4.no. 33-41.p. Bibliogr. 13. tétel.

A World Wide Web: új lehetőség a könyvtárosok szakmai kommunikációjára

Kommunikáció -személyzetten belül; Könyvtártudományi tájékoztatás; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CEN-

TER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A World Wide Webet egyre fokozottabb mértékben használják a könyvtárak a hagyományos szolgáltatásaik kibővítésére. A Web a könyvtárosok közötti kommunikációt is segíti, továbbá előadások közreadására, kiállítások szervezésére és projektek bemutatására is alkalmas. Célszerű a könyvtár szerverén valamennyi munkaterületet biztosítani a könyvtárosok számára az új médiummal való kísérletezésre és a szakma érdeklődésére számot tartó közlemények elhelyezésére. A jelen cikk a Weben történő szakmai kommunikáció lehetőségeit méri fel, s az ilyen jellegű használat kérdéseit vizsgálja.

(Autoref.)

Lásd még 299

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

97/348

SRAJBERG, A.L.: Oсторожно: avtomatizaciâ i râdom Internet. Ne nosite rozovyh oçkov! = Naučn.Teh.Bibl. 1997. 1.no. 53-64.p.

Vigyázat: számítógépesítés és azután Internet: ne hordjunk rózsaszín szemüveget!

Számítógépesítés; Számítógép-hálózat

Az orosz könyvtárak gépesítése „viharos gyorsasággal” zajlik, de nem mindig átgondoltan. Az nem gépesítés, ha a számítógépet divatos berendezési tárgynak tekintik, és legfeljebb az írógépet helyettesítik vele.

A számítógépesítés folyamatában két csoport játszik meghatározó szerepet: az egyik a számítógépes szakember, aki a könyvtárba akar zsúfolni mindent, ami a számítástechnikai piacon található, anélkül, hogy a leghalványabb fogalma lenne a könyvtári munkáról. E kategória legjobbjai, a könyvtárosok segítségével idővel kiváló könyvtárgépesítési szakemberekké válhatnak. A másik a könyvtár vezetősége, aki nem akar lemaradni, hátul kullogni a fejlődésben és féltékenyen figyeli más könyvtárak sikereit, ezért sürgeti a számítógépek bevezetését a könyvtár munkájába. Sokszor ő játssza a döntőbíró szerepét a számítástechnikusok és a könyvtárosok között. A fenntartótól vagy más forrásból származó pénzeket szívesen költi számítástechnikai eszközökre, de ő a felelős azért is, hogy a beszerzett eszközök 50 vagy magasabb százalékát egyáltalán nem vagy nem hatékonyan használják.

A gépesítés kényes kérdés. Nem vitás, hogy gépesíteni kell, de milyen erővel, milyen eszközökkel és főleg mi célból? A lényeg nem a számítógépben, hanem a gépi rendszerben és a választott technológiában van. Tipikus hiba a régi, hagyományos technológia átvitele a számítógépre, ami nem munkamegtakarításhoz, hanem ellenkezőleg még több, párhuzamos munkához vezet. A könyvtárosokat fel kell készíteni a változásra (tapasztalatcserékkel, a rendszerek kipróbálásával), hogy maga győződjön meg az új technológia előnyeiről.

Oroszországban a gépesítés más szemlélettel (és az IBM/360, IBM/370 gépeknek megfelelő ESZ számítógépekkel) kezdődött az 1970-es években. Saját számítógépet kevés könyvtár tudott vásárolni, a legtöbb gépidőt bérelt a számítóközpontokban, és ez nem tette lehetővé az interaktív használatot. Az igazi hálózati kapcsolatok,

az adatátvitel nem terjedt el, míg nyugaton már az Internet őse, az Arpanet az 1970-es évek végére gyakorlatilag világhálózáttá vált. Az orosz könyvtárak „átaludták” ezt az időt. Ma már nehéz elhinni, de a telefonvonal helyett még az 1980-as évek végén is a legjobban gépesített orosz könyvtárak (GPNTB, VINITI) műholdas kapcsolattal dolgoztak. A legtöbb könyvtár azonban kívül maradt e világon, és nem (csak) a rossz kommunikációs csatornák miatt.

Az 1980-as évek közepén-végén, amikor a világban elterjedt az IBM PC, Oroszország megint a saját útját járta, és saját maga kezdett személyi számítógépeket gyártani – hátborzongató, mennyi pénzt öltek bele ebbe az iparba, és azon hány IBM PC-t tudtak volna vásárolni! A könyvtárakból hamar kikoptak ezek a gépek, de eltűntek a rájuk kifejlesztett rendszerek és a velük létrehozott katalógusok is. Lassan kezdtek beszívárogni az IBM PC-k, pontosabban az IBM-kompatibilis PC-k. Becslések szerint, kb. 10 ezer a PC-vel rendelkező könyvtárak száma, de csak legfeljebb ezerben működik gépi könyvtári rendszer. A nem működtetett gépeket most aztán nagyobbra cserélik, hálózatba kapcsolják...

Hiányzik az integrált szemlélet, meglegészenek részeredményekkel is. Miért van az, hogy bár ma már a géppark szinte 100%-a külföldi eredetű, az orosz könyvtárakban nem működnek külföldi integrált könyvtári rendszerek? Az ok nyilván nem csak az eltérő szabványokban, formátumokban, osztályozási rendszerekben van (ráadásul nem is olyan élesek a különbségek), és nem is az anyagiakban (sokkal többet költenek saját rendszerek „bütykölésére”), hanem abban, hogy az orosz könyvtárak nem akarnak a megszokott technológiájuktól megválni. Még a világ több mint 70 országában használt (és ingyenes!) CDS/ISIS-t sem hajlandók kipróbálni, annak ellenére, hogy a GPNTB-ben több mint 40 adatbázist, köztük a központi katalógust is ezzel építik, ezzel működtetik az IPBISZ nevű integrált rendszert, CD-ROM-okat adtak ki CDS/ISIS programokkal. Sok könyvtár gépesítési gondja enyhülne, ha a hardver-cégekhez hasonlóan képviselőket nyithatnának az országban a nyugati integrált rendszereket forgalmazók (DYNIX, VTLS, Ex Libris stb.).

A könyvtárgépesítés sikerének záloga az óvatos, körültekintő szoftverválasztás. Ezt egye-

lőre nehezíti, hogy nem épültek ki elfogulatlan, gépesítési tanácsadást végző szervezetek.

A CD-ROM-okkal kapcsolatban szintén rossz a helyzet. Az igazán szükséges, nagy adatbázisok (Medline, Science Citation Index, Chemical Abstracts stb.) előfizetése nagyon drága. A lemezek sok olvasó általi, egyidejű használatához komoly hardver kell, amely szintén nem olcsó. Sok könyvtár szeretné CD-ROM-ra vinni katalógusát, de ez csak több százezer gépi rekord esetében rentábilis. Megalapozott elemzések és költségszámítások kellenek a CD-ROM-technika bevezetéséhez, nem lehet pusztán a divatot követni.

És mi a helyzet az Internettel? Helyes, hogy minden könyvtár oda törekszik, de milyen úton és milyen eszközökkel? Az Internet tartalmilag: elektronikus posta; adatbázisok, katalógusok, referenz eszközök – egyszóval információ; WWW-hostok, amelyen a saját anyagokat tárolni lehet; telekonferenciák, hypertext- és teljes szövegű dokumentumok, elektronikus publikációk; és végül telekommunikációs hálózat. Az elektronikus posta minden könyvtár számára vitathatatlannul szükséges. A többi megfontolásra érdemes: szükséges-e az országon belül minden könyvtár számára az optikai szálás összeköttetés, amikor az infrastruktúra többi része fejletlen, és egyelőre nincs olyan mennyiségű továbbítandó adat, ami miatt megérné a befektetés. Meg kell különböztetni az Internethez való hozzáférést és az Internet számára történő információszolgáltatást. Az elsődleges nem kell más, mint egy számítógép, modem és városi telefon, illetve szerződés egy Internet-szolgáltatóval. Ezzel már elérhető a világhálón lévő gazdag információ. Saját WWW-szervert üzemeltetni csak annak érdemes, akinek információforrásai (elektronikus katalógus, adatbázis, teljes szövegű dokumentumok) vannak. Ha mennyiségük nem éri el a néhány millió rekordot, még ehhez sem kell optikai szálás összeköttetés, elég 9600-14400 bit/sec sebességű telefonos adatátviteli csatorna. Az Internet-kapcsolatot is megfontoltan, lépcsőzetesen kell kiépíteni. Alaposan át kell gondolni, mit akarunk az Internettől, ahol azért elég nagy a káosz. Érdemes megfontolni a következőket:

– az Interneten egyelőre nincs szerzői jog nemcsak az információra vonatkozóan, hanem a

WWW-címekre sem, s ez néha csalásokra ad alkalmat; a rendszer tartalmilag ellenőrizetlen, ezért sok rajta a nemkívánatos információ (pornográfia, erőszak stb.)

– a kifejlesztett keresőrendszerek, HTML-szabványok ellenére is sokszor hosszadalmas az információkeresés a világhálón az anyagok rendezetlensége miatt;

– technikai problémák: a képek, grafikai megoldások miatt az oldalak betöltése lassú, a hálózaton vírusok is terjedhetnek, és egyre gyakoribbá válik a számítógépes bűnözés.

Összegzés: gépesíteni, a világ információs rendszereihez, az Internethez csatlakozni szükséges, de csak körültekintően, óvatosan, átgondolt tervek alapján.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 260

Elektronikus könyvtár

97/349

HENDERSON, Tona – MACEWAN, Bonnie: Electronic collections and wired faculty = Libr. Trends. 45.vol. 1997. 3.no. 488-498.p.

Az elektronikus gyűjtemények és a „hálózatosított” oktatók

Didaktika -felsőoktatási; Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Elektronikus könyvtár; Kutatás információellátása

A cikk az elektronikus források fontosságát vizsgálja az oktatók tanítási és kutatási tevékenysége szempontjából. A következő kérdéseket vizsgálja: e források szerepe az oktatói és a hallgatói kutatások megtervezésében; egyéni tanulás; tantermi használat. A hallgatók és az oktatók közötti földrajzi távolságok, a szerzői jog és a számítógépes ismeretek kérdéseit is érinti. Modellként a Pennsylvaniai Állami Egyetem gyakorlatát mutatja be, amelynek oktatói nyilatkoz-

tak az elektronikus forrásoknak a munkájukra gyakorolt hatásáról.

(Autoref.)

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

97/350

FLOYD, Barbara L. – PHILLIPS, John C.: A question of quality: how authors and editors perceive library literature = Coll.Res.Lib. 58.vol. 1997. 1.no. 81-93.p.

A minőség kérdése: hogyan látják a könyvtári szakfolyóiratok közleményeit a szerzők és a szerkesztők?

Cikk; Folyóirat -könyvtári; Minősítés

A 60-as évek végétől, a 70-es évek elejétől az amerikai felsőoktatási intézmények könyvtárosai oktatói státuszba kerültek, ezáltal rájuk is vonatkoznak az oktatási, kutatási és szolgáltatási (egyebek között a publikálási) követelmények. A könyvtárosok számára nehézséget jelent, hogy megfeleljenek a kutatási követelményeknek, elsősorban amiatt, hogy az oktatóktól eltérően negyvenórás munkahét és 12 havi munkaszerződés köti őket. Kutatói szabadságot kaphatnak ugyan, de csak hétévente egyszer, és csak miután véglegesítették munkaviszonyukat.

Felsőoktatási könyvtárosoknak szóló 22 kiválasztott folyóirat szerkesztői és szerzői körében a szerzők azt vizsgálták, kik publikálnak, milyen a kéziratok elfogadásának és elutasításának aránya, melyek a publikálásra való kiválasztás kritériumai, hogyan értékelik a szerzők és a szerkesztők a könyvtári szakirodalom minőségét.

A 22 lap legfrissebb 4 számának szerzői közül kiválasztották az oktatói státuszban lévőket, összesen 78 szerzőt. Kérdőíves felmérés során arról faggatták őket, miért publikálnak, éreznek-e publikálási kényszert, a publikálási tevékenység befolyásolja-e intézményüknél a személyzeti döntéseket, mennyire sikeresen publikálnak és hogyan értékelik a könyvtári szakirodalmat.

Mind a szerzők, mind a szerkesztők problémásnak látják a felsőoktatási könyvtárakban folyó publikációs tevékenységet. A könyvtárosok számára a publikálás kényszer, mind személyzeti (előléptetés, véglegesítés, fizetésemelés), mind személyes okok (szakmai becsvágy) miatt. Ugyanakkor kevés támogatást kapnak kutatósaikhoz, szemben az oktatókkal, akik csak évi 9 hónapot dolgoznak és rugalmas munkaidejük van. A kutatásra szánt idő hiányát súlyosbítja, hogy a szakma fejleményei is megkövetelik, hogy a könyvtárosok lépést tartsanak az állandóan változó technológiai fejleményekkel. Nincs idejük intenzív, elmélyült és hosszútávú kutatásra.

A szerkesztők a bevett szerzők közül kerülnek ki, és a továbbiakban maguk is a bevett szerzők közül válogatnak. Lehangelő volt az a megfigyelés, hogy a szerkesztők milyen kevés figyelmet fordítanak a publikációk tartalmának pontosságára és arra, hogy a szerző mennyiben hivatott egy adott témáról publikálni. Hiányzik a tudományos irodalomnál megszokott lektorálási procedúra is; a szerzők névtelensége (a lektorok előtt) szóba se jön. Mindez a minőség rovására megy. Ezt a szerzők közül többen szóvá tették, a szerkesztők kevésbé érzékelik.

A minőség javítását szolgálja, ha az oktatói státuszban lévő könyvtárosok megfelelő időkeretet kapnának publikációk előkészítésére. A publikációk mennyiségének vizsgálata hejyett a minőség értékelésére kell törekedni. Meg kell honosítani a rigorózus lektorálás gyakorlatát. A könyvtáros szakmának ki kell bővítenie a publi-